(Розповіла стара дячиха)

Ні, ні! Би собі кажіть, що хочете, а я й слухати не хочу!.. А вже й мала дитина тямить, що воно не к добру йде! Хіба коли таке водилося, як тепер? Ось гляньте: таке воно, що й від землі на п'ядь його не видно, а й воно спинається, щоб поверх старих голов ходити!.. Бога люде забули; злодійство розвелося велике; дітвора — й та краде; ніде нічого не вдержиш; прямо хоч в зубах усе носи! Від злодійства недалеко й до душогубства: аби раз знялася рука на чуже, аби вона одважилася розв'язати у чужому мішку зав'язку, здійметься вона й до замка в церкві, й до ножа на шляху, й до сокири... Авжеж так!..

От і в нашому селі,— хвалити бога мені на сьомий десяток береться, а зроду-віку такого не водилося... Не без того, що вряди-годи, було, почуєш, де-не-де прокинеться крадіжка, то вже й знаєш, що то якийсь захожий кацап-щетинник погрів руки; а щоб свій хто... ні, ні, ні во вік! А тепер, кажу ж вам, діти пустилися красти! Воно й не диво! Попа не слухають, а більше кому ж напучувати на добру стежку... Еге! Ще які напасні: само прокрадеться та й другому нарqбить шелесту та клопоту на повен міх. Отеє на тім тижні Шпаків їванець прокрався, попову грушу потрусив: він потрусив, поїв ті груші, а люде мусили видихати їх... Воно не легко чужу глину класти на свою спину, особливо мені: я людина стара, ні в що не втручаюся; знаю свою господу да молитву царю небесному... Отже, хто кислиці поїв, а на кого оскома напаДа...

Зроду-віку ні в якому суді нога моя не була;, знала я попа та благочинного і годі; а воно — отой їванець — накоїло такого, що мене на старості літ потягли до слідчого... Звісно — не їла душа часнику, не буде й чути, а все ж ніяково... На мене ніхто нічого лихого й на оттілечки, на кінчик нігтика не покаже, цілий вік живу по-божому, по закону, хоч зараз вмерти — душа моя чиста, зараз готова на суд божий. Не без ^ого, щоб в чому не прогрішила, без сього не можна; на те ж в болоті оті з ріжками і кубло собі звили, щоб людей на гріх підводити.... А щоб сказати — якого такого великого гріха, так нема за мною... На що вже

наш отець Максим — і господи, який строгий, а хоч би тобі раз за що мене приструнив!.. Не було сього ніколи... Таку вже вдачу мені бог наділив: на собі усе перенесу, а людям лиха не вдію...

Десять літ попує у нас отець Максим; люде на нього... ігі, ще як ремствують: невживчивий, кажуть про нього, а я хоч би тобі один разочок посварилася з ним; коли що — лучче змовчу... Я добре тямлю, що "скверная ,не в уста, а з уст..." Мені яке діло до других, я себе знаю! А щоб додивлятися до чужих підошов — ні!.. А коли навмисне і помічу, що в отця Максима коломазь до підошви прилипла — я собі байдуже!.. Для мене він чоловік добрий; двічі займав на свому просі мою перісту теличку і нічого за те не взяв; обидва рази так випустив. Бог йому сторицею за те воздасть. Нехай би булаї до кого іншого вскочила... Ой, ой, ще як би приплатилася!.. А отець Максим вдови не обідив...

Отже, люде чого не верзуть про нього... Таки ніде правди діти — люде в нашому селі забісовані, взяли та й не злюбили отця Максима... А за що? "Він, кажуть, не обливає, а погру-жає, не по-нашому хрестить..." Чудно мені, дивно мені! Що ж! Хіба тут його вина — коли він родом з тих сторін, де погру-жають. Його до нас прислано десь здалека на покуту. Не скажу —за що, може, й не на покуту, а люде вже сплели. Він десь з-під Рильського, чи що... Вимова в нього не наша; аби розвів уста, зараз знати, що в постолах ходив!.. Чи розмовляє, чи читає — якось не по-нашому, з протягом, з притиском; людям воно і вражає, а я призвичаїлася, то й байдуже...

"Неохайний", кажуть про нього; се що правда, то правда; не всім же бути такими чистюками, як перед ним був у нас, царство йому небесне, отець Петро! То на всю губу чистюк був... Плещуть знов про отця Максима: "Грошолюб він..." За вінчання, кажуть, не бере, а дере... Може, а може, й ні; сама я не вінчалася у нього, то й не докажу; а знаю, що, як преста-вився мій небіжчик Кіндрат, так я отцю Максимові три рублі за похорон дала, да десять на сороковуст, та полотна паніматці на три сорочки віднесла. Що ж! За чоловікову душу не жаль... Та з чого ж би жив і отець Максим? Дурні люде не тямлять сього — і плетуть: "Суворий,

невживчивий", а як роз-' жиріють, та се все неправда; він тільки полякати любить, се правда. Так що ж! інший піп — зараз би покуту яку або де нишком-тишком в захистку за чуприну, а в отця Максима сього нема; він тільки полякає чи пеклом, чи прокльоном... Люде не ймуться, та за се й ремствують, і немов наперекір йому роблять... Спасибі йому, що страху наводить!.. Що б і було без страху? Де страх, там і бог... Тепер і страх є, а злодійство більшає, до чого б же воно дійшло, коли б отець Максим не лякав? Просто усі б злодіями поробилися...

Авжеж! Не слухають люде просьбою, треба щоб слухали грозьбою... Може, котре й покається хоч зі страху, а не покається — бог його покарає й на сьому світі, й на тому... Отеє ж так з Іванцем сталося; не послухав, не спокутував свого гріха, от йому жаба й молока дала... Ось ви послухайте, яке воно завзяте вдалося — отой Іванець, і чого воно накоїло.

На тім тижні в понеділок встала я до череди рано-прерано, ще сонечко святе не сходило; подоїла коровчину, молочко те процідила, поставила в коморі в бодню; вийшла до воріт, дивлюсь та думаю: що б мені робити? Стою, на пліт схилившись; чую, десь вози риплять, копи везуть. Чиї се, думаю, такі ранні? Дивлюся, аж то Шпакові діти жито везуть. Одарка на возі лежить, а Ізанець біля возів іде... Еге!..

А з попового садка груші перевисли через загату на дорогу; та такі великі, жовті та краснобокі, аж блищать; так би очима їх їла.

— Дивись, Іване,— озвалася Одарка з воза,— які у попа груші, як золото!

— Та ще ж і рясно як! І листу не видно, самі груші,— мовив Іванець.

— Мабуть, смачні,— каже Одарка,— хоч би одну покуштувати, щоб знати, який в них смак.

Івакець пустив воли, а сам як скочить на загату. Я бачу та мовчу: як трусне він за гілля, так груші і посипалися, може, з десяток чи не було. Іванець за пазуху їх, та до воза...

Тут влсе я не змовчала, зло мене взяло! Як таїш так, думаю: такого господаря хлопець, такого батька син, таке не скажу вже, молоко на губах не обсохло, а воно вже краде, ні стиду ні сорому йому нема! Закипіло в мене на серці, не втерпіла і кажу до нього:

— А що, Іванчику, смачні груші?

Я ж гадала собі, що воно засоромиться, злякається, впаде в ноги та благатиме, щоб я мовчала, а воно, неприкаяне наче, підходить до мене, дає і мені дві груші: нате, каже, покуштуйте, то й тямитимете, який в них смак! І поїхав собі Взяла я ті груші, давлюся на них: самі в рот просяться, та шкода, нічим їсти, зубів у мене бігма; а губами, скільки хоч дави — не втнеш. Сховала я їх, доки встала моя Оленка.

Даю їй. Ось на, кажу, покуштуй!

— Се попові? — питається Оленка.

— Еге, не чиї ж!

— Е, коли попові, то смачні...

— Хіба ти куштувала?

— Учора не втерпіла; злізла на загату та дві зірвала, їсть Оленка, смакує та прихвалює" Такі, каже, наче патока:

солодкі та розсипчасті; самі в роті так і тануть, і жувати не

треба. {

Лизнула і я: справді, на пречудо смачні...

Під вечір сиджу на дворі під хатою — чую: шелестить; трусять у попа ту саму грущу; насипалося доволі їх і на сей шк; отець Максим переліз через загату, збирає їх в сакви.

— Добрий вечір вам! — озвалася я до нього.

— Дай боже! — привітав і він.

— Трусите?

— Еге.

— Пора?

— Пора.

— Добре робите, а то обнесуть з листям.

— Хіба?

— От і сьогодні,— кажу,— Шпаків Іванець...— Та й розповіла йому, ще й жалкую що такого дуки, такого поважного батька дитина та така вдалася шкодлива. На тому й годі.

А в середу зовуть мене до волості. Що там таке? Ніяк не вгадаю, нащо мене кличуть, нащо я їм здалася? Приходжу, аж там вже отець Максим і Іванець з батьком. Тоді я зараз догадалася, що це їванцеві треба видихати попові груші.

— Бачили, дячихо? — питаються у мене.

— Вже,— кажу,— грі&a на душу не прийму, не потаюся; що бачила, то бачила.

Іванець і сам не таївся, признався; тільки змагається, що він сім груш струсив, а отець Максим доводить, що не сім, а повну пазуху. Питаються у мене: скільки? Хіба я лічила їх?

Наче воно не все одно — чи сім, чи сім сотень! Все однаковісінько! Гріх, крадіж, чужого не руш...

Отець Максим показав своє добре серце:

— Я,— каже,— не за шкоду, а за гріх... Треба хлопця відучити, щоб не крав; а то що з нього буде, як воно в літа прийде, з огню рватиме! Мені плати не треба, а нехай його поучать березовою кашкою; нехай йому прочуханку дадуть прилюдно, а я за нього в церкві молитимуся цілий рік, щоб господь воздав йому по ділам його.

Стоїть Іванець наче крейда, очима блимає на людей та труситься, наче його пропасниця б'є...

На тому б воно, певно, й скінчилося, коли б був старшина прикусив собі язика; а то, бачте, ні з сього ні з того:

— У нього,— каже,— батько є; нехай в хаті в себе і поучить сина, а прилюдно — шкода!

Отець Максим любенько й каже на те:

— На батька нічого сподіватися, коли досі не напутив на добро, то вже й не напутить, а різочок йому десяточків п'ять засипте, щоб смачніші груші були.

Старшина знов своє: не буде сього! Бачте, наперекір попові: не буде та й не буде.

Отець Максим і на се не розсердився; покликав до себе Іванця, погладив по голівці та й каже:

— Коли ні громада, ні батько не дбають про тебе, не хочуть обмити твого тіла, то ти сам дбай про себе, обмий свою душу. Погадай: що тебе жде на тім світі! — І почав йому числити, скільки то чортів труситимуть його, скільки груш огнених пхатимуть у рот залізними гаками... Господи!

Розійшлись... Шпачиха з Іванцем до мене:

— Дайте раду, як попа ублагати... Похваляється, що клястиме Іванця в церкві.— І давай заводити, а їванець за нею.

Я й кажу:

— Отець Максим хвалився, що молитиметься...

— То він при людях так: а на самоті і мені, і Іванцеві аж забожився, що клястиме.

— Гм! — кажу я.— Коли похвалявся, то й клястиме.

— За службою?

— Вже ж ніде більш, на проскомідії.

— Ох, мені лихо!.. І то б то господь його вчує?

— На те він піп... Не забули, певне, як у Прокопихи руку звело...

— Хіба то* від прокльону?

— Авжеж!

Шпачиха знов до попа: дає йому на молитви п'ять рублів, а він не бере, п'ятдесят править, та ще гірше страхає хлопця пеклом, і тим, і сим, і вже чим тільки не страхав його...

Старий Шпак накинув ще п'ятку, а більше, каже,— хоч трісну, не дам.

Чого вже не робила йому жінка, як його не благала, як не голосила — як затявся, одно твердить:

— Не дам та й не дам!

А їванець реве!.. Воно таки легкодухе таке було, полохливе, усього страхалося, уночі ні за що без світла у сіни не піде; з-під бовдура, каже було, куций виплигне, та на шию до мене...

Цілу ніченьку дитина не спала: усе їй таке ввижалося, що не при нас, не при вас, не при хаті згадувати. Цур йому!.. Да воскреснеть бог!..

Отеє що зведе їванець очима, зараз і жахається, і кричить:

— Ой мамо, мамо! Чортяки мене за ребра гаками хочуть тягти!.. Залізні груші мені в рот пхають!..

Або ввижається йому, що увесь він обріс огняними грушами... Прокинеться, верзе нісенітницю!

— Панотченьку! Простіть, не кляніть, не буду!.. Світом трохи заспокоївся, задрімав...

Батько й мати до отця Максима.

— Уважте! Спустіть наполовину, не проклинайте. Отець Максим — за се люблю його — слова свого не

міняє: що сказав, як відрізав.

Вертаються Шпаки від отця Максима, отут їм назустріч Одарка голосить:

— Лишенько! Горенько! Іванця чортяки втопилиі

— Де? Як? Коли?

— Прокинувся,— каже,— та прожогом з хати, та на пастовень, та до сажавки, збіг на кладку, та в воду сторч головою, тільки круги розійшлися...

Витягли: на ряднах трусили, на бочці качали, нічого не вдіяли...

Отець Максим як почув, аж заплакав...

— Я,— каже,— його по-християнськи поховаю, хоч він і наложив на себе руки...

Тут старшина проти нього:

— Не можна! Нехай виїде лікар, да становий, да слідчий... Приїхали... Всю громаду розпитували, і мене потягли.

Я нічого не потаїла, одна я правду визнала. Люде кажуть:

— З переполоху Шпаченко втопився. А я одна кажу:

— Неправда! Який там переполох!.. Так вже йому на роду написано.

Звеліли поховати Іванця як слід по-християнськи...

От якого клопоту всьому селу наробив Іванець! Коли б хоч з чого, а то із-за груш — нехай би вони погнили були! А то б пішов, вклонився, попрохав — отець Максим і дав би! Так ні ж! Чортяка підвела: крадене смачніше!..

А все через те, що страху в людях мало, бога забули, злодійство скрізь розвелося...